

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากโลกไร้พรมแดน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจาก ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารในปัจจุบันซึ่งมีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของเด็กที่ก่อให้เกิดความสับสน ในการตัดสินใจรับค่านิยมต่าง ๆ ทำให้มีผลต่อการปรับตัวของเด็กที่ก้าวเข้าสู่วัยรุ่น มีค่านิยมที่ผิด ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ปัญหายาเสพติด การทะเลาะวิวาท หนีเรียน ชู้สาว การเที่ยวกลางคืน ที่สำคัญยังรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติและหลงลืมวัฒนธรรมความเป็นไทย มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมและมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร มีการขายบริการทางเพศ ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552ก, หน้า 3 - 4) ซึ่งได้ประมวลสถิติ ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ พบว่าเด็กและเยาวชนมักมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้คือ ตกเป็นทาสของเกมคอมพิวเตอร์จนถึงขั้น หมกมุ่น และเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากเกม จนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ตนเองและสังคม นิยมประลองความเร็วโดยการแข่งรถมอเตอร์ไซค์ มีพฤติกรรมการใช้รถจักรยานยนต์ที่ผิดกฎหมาย ใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจและข้อขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท จับกลุ่มรวมตัวกันสร้างความปั่นป่วนในชุมชน ไปจนถึง การยกพวกตีกัน มีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น เป็นพ่อแม่ตั้งแต่อายุน้อย มีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันตนเอง ขาดความรับผิดชอบ เข้าถึงสารเสพติดได้ง่าย เริ่มจากการใช้บุหรี่ เหล้า ยาบ้า ยาไอซ์ ยาเลิฟ และสารอันตรายที่แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจไม่เห็นความสำคัญของหลักศาสนา ค่านิยมความเป็นไทย ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างเปราะบาง ติดเพื่อน ติดสื่อ และให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าความมีคุณธรรมน้ำใจ นอกจากนี้เด็กและเยาวชนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม อาทิ ดื่มการพนัน นิยมเสพยา การมั่วสุมในหอพัก ไม่ชอบไปโรงเรียน หนีเรียน ทำร้ายร่างกายตนเอง หมกมุ่นกับสื่อที่ไม่สร้างสรรค์ นิยมบริโภคอาหารกรูบกรอบ อาหารที่ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ เครียด ซึมเศร้า มองโลกในแง่ร้าย และไม่สนใจต่อปัญหาสังคม

นอกจากนั้นปัญหาการเสพยาเสพติดยังเป็น 1 ใน 10 สถานการณ์ที่ต้องเอาใจใส่เด็กและเยาวชนไทยในปี พ.ศ.2551 ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552ข, หน้า 21) ได้กล่าวถึง แนวโน้มของเยาวชนในการดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ลดลง แต่ในส่วนของยาเสพติดเด็กที่เข้ารับการบำบัดยาเสพติดยังมีจำนวนที่สูงและในขณะเดียวกันเด็กที่ต้องคดียาเสพติดและถูกส่งเข้าสถานพินิจกลับมีแนวโน้มสูงขึ้นจากปีก่อนมาก และยังมีปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ปัญหาแม่วัยรุ่นซึ่งจากสถิติพบว่าหญิงวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 19 ปี มาทำคลอดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานจากยูนิเซฟ (อ้างอิงในสำนักสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2553, หน้า 2) ซึ่งพบว่า สถิติแม่วัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปีของไทยมีจำนวนสูงถึง 150,000 คนซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของเอเชีย และจากการสำรวจพบว่า เด็กรู้เรื่องการคุมกำเนิด การป้องกัน โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ต่ำมาก นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจในเรื่องเพศแบบผิดๆ ปัญหาที่ตามมากับแม่ที่เป็นวัยรุ่นนั้นมีมากมาย ทั้งความไม่พร้อมที่จะเลี้ยงลูก ปัญหาเศรษฐกิจเนื่องจากยังไม่มียานพาหนะไปจนถึงความเสี่ยงที่จะใช้เหล้าบุหรี่เพื่อลดความเครียด จากสภาพปัญหาของวัยรุ่นจึงเป็นตัวสะท้อนว่า ขณะที่ระบบการศึกษา เทคโนโลยีมีความก้าวหน้า แต่เด็กกลับมีจิตใจที่ด้อยลง การช่วยเหลือเด็กให้ฝ่ากระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีซึ่งมีอิทธิพลอย่างรุนแรงต่อการสร้างค่านิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของพวกเขาจึงจำเป็นต้องอาศัยบุคคลผู้ใกล้ชิดที่เข้าใจธรรมชาติทัศนคติ ความต้องการ อย่างลึกซึ้งและสามารถสร้างความผูกพัน สามารถเข้าไปอยู่กลางใจ ช่วยให้ปัญหาหนักกลายเป็นปัญหาเบา เรื่องที่เบาอยู่แล้วก็หายไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ. 2551-2554 เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะ อันได้แก่ ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กและเยาวชนมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และปัญหายาเสพติด เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กและเยาวชน โรงเรียนและครอบครัวจึงมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างสำคัญยิ่งในการดูแล แนะนำ สั่งสอน ฝึกฝน กล่อมเกลา จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดจนจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพัฒนาการของเด็ก

การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพให้เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนที่เป็นคนดีอยู่แล้วดียิ่งขึ้น ป้องกันไม่ให้คนที่ยังไม่มั่นคงต้องล้มลงโดยไม่มีคนเอาใจใส่ รวมทั้งยังแก้ไขปัญหาก็แก่ผู้เรียนที่พลาดพลั้งเป็นการลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนและยังเอื้อให้มีการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน โดยมีสิ่งที่มีคุณค่าที่ต้องร่วมกันปั้นแต่ง

คือคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนที่ได้ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้ผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และได้รับโอกาสในการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและความสามารถอื่น ๆ ตามศักยภาพของตน

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552ก, หน้า 13) ได้สรุปว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ มีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงาน ที่ตรวจสอบได้ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินงานอยู่ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การส่งเสริมนักเรียน และการส่งต่อ ด้วยเหตุนี้ระบบการดูแลช่วยเหลือจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมพัฒนา และแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

โรงเรียนบ้านหนองเขียว โรงเรียนบ้านนาหวาย และโรงเรียนบ้านเมืองนะ เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ (ระบบออนไลน์, 2553) ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งโรงเรียนภายในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะนี้มีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านทำให้มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ อันได้แก่ ลีซอ มูเซอ ละหู่ อีเกอ จีนฮ่อ และไทยใหญ่ แต่ในกลุ่มชนเหล่านี้ก็ยังมี ความคล้ายคลึงกันในด้านสภาพเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา ของทั้ง 3 โรงเรียน พบว่า มีปัญหาที่คล้ายคลึงกันได้แก่ ปัญหาด้านยาเสพติด เนื่องจากเขตบริการ ของทั้ง 3 โรงเรียนนั้น เป็นเส้นทางผ่านของขบวนการค้ายาเสพติดข้ามชาติ ซึ่งจากสรุปสถานการณ์ ยาเสพติด ปี พ.ศ. 2551 และแนวโน้มของปัญหาประกอบการจัดทำแผนปี พ.ศ. 2552 ของสำนัก คณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2553, หน้า 3) ที่ว่าการลักลอบนำเข้ายาเสพติด ยังคงเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่วนปัญหาด้านคุณภาพ ผู้เรียนซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กด้อยโอกาสเนื่องจากเป็นเด็กชาวเขาไม่มีสัญชาติไทย ต่างภาษา และวัฒนธรรมมีพฤติกรรมก้าวร้าวชอบใช้ความรุนแรงตัดสินใจ และปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควรซึ่งสอดคล้องกับ อรรถพร จินะวัฒน์ (2551, หน้า 4) ที่กล่าวว่าโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา เป็นโรงเรียนที่เติบโตต่อยอดขึ้นมาจากโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนชนบท

ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนและผู้ปกครองมีความใกล้ชิด คู่กันเคยกันเป็นอย่างดี สามารถประสานความร่วมมือได้ แต่ก็มีข้อจำกัดในบาง โรงเรียนที่ผู้ปกครองย้ายถิ่นบ่อย ๆ อันเกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีพ นักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่ก็ยังคงมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีรายได้น้อย พ่อแม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด นักเรียนจึงอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติอื่น ๆ และก็มีจำนวนมากที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน ทำให้นักเรียนขาดความอบอุ่น ขาดการดูแล อบรมสั่งสอนและการปลูกฝังความดีงาม ซึ่งเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเป็นกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา

จากสภาพปัญหาของนักเรียนดังกล่าว ผู้ศึกษาจึง ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ผลที่ได้ อาจมาประยุกต์ใช้ให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และรักประเทศชาติ ท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม โดยที่ผู้อำนวยการ โรงเรียน คณะครู และผู้ปกครองนักเรียน จำเป็นที่ต้องร่วมมือกันดำเนินการแก้ไขปัญหาของนักเรียนและมีความเข้าใจในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การแก้ปัญหการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2551-2554 ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2553

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งศึกษากระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการคือ (1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมนักเรียน (4) การป้องกันและการแก้ไขปัญหา และ (5) การส่งต่อ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ศึกษาได้ให้ความหมายเฉพาะคำสำหรับการค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ ดังนี้

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง ความเข้าใจนักเรียนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความสามารถ สุขภาพ ครอบครัวย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับครูที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันปัญหา หรือส่งเสริมพัฒนา รวมทั้งการช่วยเหลือแก้ปัญหาได้ถูกทาง และรวดเร็ว

การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มนักเรียนปกติ และกลุ่มนักเรียนที่เสี่ยงหรือมีปัญหา ทำให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งด้านการป้องกัน การแก้ไข และการส่งเสริมพัฒนาดำเนินไปอย่างมีทิศทางและมีความชัดเจน

การส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะร่วมป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพ โดยดำเนินการในเรื่องการจัดกิจกรรมโฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครอง

การป้องกันและการแก้ไขปัญหามา หมายถึง วิธีการแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการ มี 2 ประการ คือ การให้การปรึกษาในเบื้องต้น และการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

การส่งต่อ หมายถึง การเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีปัญหาได้ปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหของนักเรียนให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน คือ ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ เช่นครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง และการส่งต่อภายนอก คือ ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองเขียว โรงเรียนบ้านนาหวาย และโรงเรียนบ้านเมืองนะ

ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป